

BROEDENDE STELTKLUTEN IN DE EZUMAKEEG IN 1999

Romke Kleefstra

In het voorjaar van 1999 kwam in de Ezumakeeg, in het Lauwersmeergebied, een paartje Steltkluten tot broeden. Daarnaast werd nog een tweede territoriaal paartje vastgesteld, dat waarschijnlijk niet heeft gebroed. Een opmerkelijke, zeldzame broedvogel, waarbij de Ezumakeeg voorlopig de noordelijkste broedplaats van de soort in Europa is.

GEBIED EN WERKWIJZE

De Ezumakeeg is gelegen aan de westzijde van het Lauwersmeer, even ten zuidoosten van Anjum. De polder, deels ganzengraslandreservaat, is recent ingericht met het oog op moerasontwikkeling. Daarmee ontstonden open, ondiepe waterpartijen, waarin voormalige graslandpercelen als kale, slijkige velden in de loop van het voorjaar droogvielen.

In het voorjaar van 1999 werd aangevangen met een meerjarig broedvogelinventarisatieproject in het Lauwersmeer. Het project is opgezet door Staatsbosbeheer-regio Fryslân en wordt uitgevoerd door SOVON Vogelonderzoek Nederland. Het omvat drie monitoring-proefvlakken (BMP) die jaarlijks worden geïnventariseerd en daarnaast één of meerdere proefvlakken die om de vijf jaar worden geïnventariseerd. Twee van de drie jaarlijks te inventariseren BMP-proefvlakken liggen in de Ezumakeeg. Daarbuiten vinden in het Lauwersmeer (inclusief het overige deel van de Ezumakeeg) soortgerichte inventarisaties plaats van zeldzame broed- en kolonievogels (Van Dijk & Hustings 1996), roofvogels en soorten van de Rode en Blauwe lijst (Osieck & Hustings 1994).

GEGEVENS

De broedvogelinventarisatie van het Lauwersmeer in 1999 werd uitgevoerd door Romke Kleefstra en Klaas Jager, beide werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek Nederland. Voor dit artikel werd vooral gebruik gemaakt van de gegevens van Karel Sars en Oane Tol, twee gedreven veldmensen welke zowaar dagelijks in het Lauwersmeer aan te treffen zijn. Aanvullingen werden verkregen uit het Friese SOVON-bestand van zeldzame broedvogels en van Roelf Hovinga, Nico Minnema en Dick Schut.

VOORKOMEN IN FRYSLÂN

Sinds 1988 broedden jaarlijks één (1988) tot 22 (1989) paren van de Steltkluut in Nederland, met uitzondering van 1996 toen geen broedparen werden vastgesteld (Van Dijk e.a. 1998). Doordat Zuideuropese broed-

Warkumerwaard in 1996 (Van Dijk e.a. 1998) en de Alde Feanen in 1998 (mondelinge med. Nico Minnema). In 1998 worden in de Ezumakeeg geregeld paartjes waargenomen (maximaal vijf), waarbij van één paartje in juni balts en copulatie waargenomen werd (Kleefstra 1999). Helaas ontbre-

Steltkluut in de Ezumakeeg, ouder en jong

foto Oane Tol

gebieden (vooral in landen rond Middellandse Zee en de Zwarte Zee) uitdroogden, verplaatste een aanzienlijk aantal Steltkluten zich naar noordelijke delen van Europa, waarbij de soort bij invasies vooral tot broeden komt in Nederland en België (Meininger en Schekkerman 1990). Broedgevallen en broedpogingen in Fryslân betreffen o.a. Workum-Hindeloopen 1935, Anjum 1949 en mogelijk het Lauwersmeer 1980 (Meininger & Schekkerman 1990). Het merendeel is broedvogel van het Deltagebied en Flevoland, maar ook worden vogels in de broedtijd gezien in het Lauwersmeer in 1993 (Van Dijk e.a. 1996b),

ken verdere gegevens welke kunnen wijzen op een broedgeval. In ieder geval is het dus 50 jaar geleden dat het laatste zekere broedgeval werd vastgesteld (Anjum).

EIFASE

In het voorjaar van 1999 vielen de eerste Steltkluten halverwege mei op in de Ezumakeeg. Het ging toen om twee tot zes volwassen vogels. Op 21 en 23 mei werd telkens een solitair mannetje gezien. Op 24 mei werd, o.a. door Oane Tol en Dick Schut, een paartje gezien dat zich danig territoriaal toonde tegenover Zwarte Kraaien

en een Bruine Kiekendief,. Op een vast plekje ging het vrouwtje, zo nu en dan afgewisseld door het mannetje, in broedhouding zitten. Een overeenkomstige waarneming werd de dag erna weer gemaakt door Karel Sars toen het paartje zich ook territoriaal gedroeg tegenover diverse steltlopers. Ook op deze datum nam het vrouwtje op de vermoedelijke nestplaats een broedhouding aan. Op 27 mei namen de inventarisatiemedewerkers daarom

verschijnsel was dat de vogels een enkele maal een stijve houding aannamen bij de wissel. Zowel het mannetje als vrouwtje strekte zich dan stijf rechtop met een duidelijke knik in de nek, zoals Scholeksters dat ook doen tijdens "dans" in sociale groepen. Hierbij werd ook eenmaal de broedvlek van het vrouwtje gezien. Deze typische houding is een dreighouding tegen rivalen (Cramp & Simmons 1983).

Omdat ze zo mooi is....., Steltkluit

foto Oane Tol

het initiatief de nestplaats te controleren. Na in verwarring te zijn gebracht door de aanwezigheid van een tweede paartje en een nest met afwijkende kluuteieren, werd het nest met vier eieren gevonden. Tegen de verwachtingen in betrof het een kaal nest (weinig tot geen nestmateriaal). De eieren leken erg veel op Kievitseieren, maar lieten zich het beste omschrijven als kluuteieren (tekening) ter grootte van tureluureieren. Voor het vinden van het nest werd enige tijd gepost, waarbij bleek dat de vogels erg broedvast en weinig schuw waren. Ze namen het nest snel weer in beslag na verstoring door het nestzoeken, zoals ook Kluten doen.

Tot en met 13 juni werden de vogels op en rond het nest waargenomen. In deze periode nam Karel Sars waar dat het mannetje bij de wisseling van de wacht frequent de eieren rolde. Het vrouwtje gooide hierbij af en toe met nestmateriaal. Een ander opvallend

Het wisselen liep over het algemeen opvallend soepel. Wanneer het mannetje arriveerde, stond het vrouwtje al en verliet dan de nestlocatie om te foerageren en vice versa. Op 4 juni reageerde het vrouwtje niet op het mannetje. Ze ging alleen staan en gooide met nestmateriaal, waarna het mannetje zich achter haar op het nest wrong. Het vrouwtje verliet vervolgens het nest om enkele Krakeenden te verjagen.

In de eifase toonde het paartje zich uitermate agressief tegenover alles wat in de buurt van het nest kwam. Of het nu Tureluurs, Kluten, Kokmeeuwen, Lepelaars, Krakeenden of andere volwassen Steltkluten betrof, ze werden door het paartje belaagd.

JONGENFASE

Op de avond van 13 juni leek het paartje wat minder broedvast, waarna

op 15 juni het paartje niet meer op of nabij het nest gezien werd. Geruchten gonsden dat het broedgeval mislukt zou zijn, vooral ook omdat de naburig broedende Kok- en Dwergmeeuwen ook weinig tot geen jongen wisten te produceren. Toch werden in de twee weken erna Steltkluten gezien, maar geen jongen. Op 29 juni was het raak. Karel Sars zag het paartje met vier kleine, egaal grijze donsjongen, die zich veel meer verborgen hielden dan jonge Kluten. Ook op 1 juli werd het gezin gezien en gelet op de jongen en de laatste datum waarop de vogels op het nest werden gezien, waren de nestvlinders op dat moment 2½ week oud. Daarnaast moet het paartje rond 23 mei begonnen zijn met eileg, gelet op de waarnemingen en de vondst van het volledige legsel. Vermoedelijk is het nest uitgekomen op 14 of 15 juni, wat leidt tot een broedduur van circa 22 tot 23 dagen, wat overeen komt met de gemiddelde broedduur van 24 dagen volgens Cramp & Simmons (1983).

De ouders en jongen hielden zich erg verscholen in dichte rietkragen en kwamen zo nu en dan voorzichtig te voorschijn, maar verdwenen even snel. Alles groter dan een Witte Kwikstaart werd uiterst fanatiek belaagd. Ook de aanwezige paarden werden luid schreeuwend en met hangende poten de stuipen op het lijf gejaagd. Op 9 juli, toen een Bruine Kiekendief een jonge Kluut vlak naast de jonge Steltkluten snapte, konden twee jonge Steltkluten al een beetje vliegen. Op 17 juli bleek het gezin de "kinderkamer" te hebben verlaten en begaven zich nabij de kijkhut van de Ezumakeeg. Even leek het er op dat toch nog een jong verdwenen was, maar van 18 t/m 29 juli werd het gezin, allen vliegvlug, geregeld waargenomen. Op 6 augustus bleek het gezin te zijn vertrokken.

Van het tweede aanwezige paartje was het vrouwtje zo nu en dan spoorloos en ontbreken gegevens die daadwerkelijk wijzen op een broedsel dan wel broedpoging.

DANKWOORD

Bijzonder veel dank gaat uit naar Karel Sars en Oane Tol, die door het maken van vele velduren veel gegevens boven tafel brachten, daarnaast maak-

te Oane enkele fraaie foto's van het broedgeval. Tevens werden gegevens aangedragen door Nico Beemster, Roelf Hovinga, Klaas Jager, Ben Koks, Nico Minnema en Dick Schut,

waarvoor natuurlijk veel dank. Anton Huitema wordt bedankt voor het maken van foto's in ongemakkelijke houding, onder een dik doek, met zomerse temperaturen. Daarnaast wordt

Staatsbosbeheer-regio Fryslân bedankt voor medewerking en het aandrazen van informatie, in het bijzonder Jan Willems, Henk Hut, Hans Boll en Sies Krap.

LITERATUUR

- Cramp S. & Simmons K.E.L. 1983. Handbook of the Birds of Europe and the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol III. Oxford.
- Van Dijk A.J., Hustings F. & Verstrael T. 1994. SOVON Broedvogelverslag 1992. SOVON-monitoringrapport 1994/03. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Dijk A.J. & Hustings F. 1996a. Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten (handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels). SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Dijk A.J., Hustings F., Sierdsema H. & Verstrael T. 1996b. SOVON Broedvogelverslag 1993. SOVON-monitoringrapport 1996/02. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Dijk A.J., Boele A., Zoetebier D. & Meijer R. 1998. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1996. SOVON-monitoringrapport 1998/07. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Kleefstra R. 1999. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Fryslân in 1998. Nieuwsbrief SOVON-Fryslân, maart 1999.
- Meininger P.L. & Schekkerman H. 1990. Broedende Steltkluten in Nederland in 1989. Limosa 63 (1990): 11-15.
- Osieck E.R. & Hustings F. 1994. Rode lijst van bedreigde soorten en Blauwe lijst van belangrijke soorten in Nederland. Vogelbescherming, Zeist.

R. Kleefstra, Sinnebuorren 34, 8491 EH Akkrum
